

МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ

Войни, конфликти, сражения □ Османска империя

ПЕРИОДИ В БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ

Основни събития в българската история

ШИПЧЕНСКА ЕПОПЕЯ

Епични боеве, разиграли се на най-високите точки на Шипченския проход - връх Св. Никола (дн. връх Столетов), връх Шипка и Орлово гнездо от 9 (21) до 11 (23) август 1877 между войските на Сюлейман паша и руско-българския отряд на ген. Н. Г. Столетов. След боя при Стара Загора Сюлейман паша, след като попълнил армията си с хора, оръжие и боеприпаси, насочва войската си (27 000 редовна войска - без башибозука, и 34 оръдия) за преминаване на Шипченския проход. Придвижванията на турските войски остават неизвестни за руското командване и то ги очаква на друго място. Едва на 7 (19) август ген. Столетов донася, че целият корпус на Сюлейман паша е построен срещу Шипка, че силите му са огромни, но че неговите бойци (36. Орловски пехотен полк и пет български опълченски дружини - 5500 души с 27 оръдия) ще се бият докрай и че подкрепления "са крайно необходими". Но ген. Ф. Ф. Радецки, който е разположен на фронта от Севлиево до гр. Елена, счита, че придвижването на турците към Шипченския проход е само демонстрация и че главният удар ще бъде нанесен откъм Осман Пазар (дн. гр. Омуртаг), а свиканият от него военен съвет стига до извода, че "неприятелят няма защо да хлопа на заключената врата (Шипченският проход), когато останалите 3 старопланински прохода са отворени". И по тези причини резервите на Южния фронт са насочени в противоположно на връх Шипка направление.

В отбраната на Шипченския проход българските опълченци се сражават героично - по своята самоотверженост и смелост не отстъпват на руските войски. Но тяхното положение е доста тежко - те нямат нито раници, нито палатки - в дъждовните и хладни планински нощи те са с лятно облекло, без шинели, със скъсани обувки, не е уредено

снабдяването им с храна. Лошо е и въоръжението им. Често те отнемат пушките на убитите турци, за да продължават боя. Ген. Столетов сам снабдява опълченците с продоволствени и вещеве запаси от изоставените от турците при отстъплението им. На 9 (21) август сутринта войските на Реджеб паша започват атака срещу позициите на връх Св. Никола, а челните части на Шакир паша настъпват срещу Орлово гнездо. Настъплението се съпровожда от биене на барабани, звуци на бойни тръби и викове "Аллах". Положението на защитниците на прохода се влошава и от липсата на вода. Турската пехота държи под постоянен обстрел единствения водоизточник - един ручей в източното подножие на връх Св. Никола. Пътят към извора е осеян с трупове. Отблъсквайки 7 атаки през първия ден, руско-българският отряд дава 250 убити и ранени. Следващия ден и двете страни използват за подготовка. Турците не атакуют, но престрелките не стихват. Но шипченци спечелват едно цяло денонощие, което е от огромно значение за успеха на отбраната. Решителният и най-тежък бой започва на 11 (23) август. Още призори турците откриват артилерийски огън по цялата позиция. Гъсти орди лазят по скатовете на планината. Около 10 ч турците получават 6 табора подкрепление. Към обяд всички турски атаки са отбити, но положението остава тежко. Патроните и снарядите са на привършване. Към 17 ч настъпва критичният момент в тази героична епопея. По скатовете лежат труповете на повече от 1380 защитници. В боя се хвърлят всички, включително и тежко ранените. Суеверен страх обхваща турците, когато срещу тях полетяват трупове. В последния момент пристига помощ. Ген. Радецки пристига с две сотни казаци и взвод планинска артилерия. Шипка е спасена, а армията на Сюлейман паша не успява да се съедини с войските на Мехмед Али паша и да подпомогне Осман паша, отбраняващ Плевен, и заедно да изтласкат руската Дунавска армия северно от р. Дунав. По време на 3-дневните боеве загубите на Шипченския отряд възлизат на 3100 руски войници и офицери и 535 български опълченци, а загубите на противника - на повече от 8200 души. Турците минали към отбрана.

“Защитата на Орлово гнездо” - худ. А. Попов

“Преминаването на руските войски през Тетевенския балкан” - худ. Н. Каразин

СЮЛЕЙМАН ПАША (1840-11.VIII.1892)

Турски военачалник, ген. През 1861 завършва военно училище в Цариград. През 1874 става зам.-началник на Военната академия в Цариград. Участва в детронацията на султан Абдул Азис (1876). Командвал турските войски в Сръбско-турската война 1876, а по време на Руско-турската освободителна война 1877-1878 е главнокомандващ

турските войски на Балканите. Проявява жестокост към българското население в боевете при Стара Загора и Нова Загора, подложил ги на плен и пожар. След като попълнил армията си с хора, оръжие и боеприпаси, насочва 40-хилядната войска за преминаване на Шипченския проход. От 9 (21) до 13 (25) август 1877 безуспешно атакува руските войници и българските опълченци на връх Шипка. Без успех завършват и следващите нападения на 16 срещу 17 септември и той не могъл да съедини армията си с войските на Мехмед Али паша и да подпомогне Осман паша, отбраняващ Плевен. Командва турската армия в боевете за София, Пазарджик и Пловдив, след което отстъпва към Кърджали-Момчилград-Галиполи, за да осигури охраната на императорската столица Цариград. През 1878 за недобро командване е осъден на 15 г. затвор, но скоро след това помилван.

СТОЛЕТОВ , Николай Григориевич (1.IX. 1834-27.VI.1912)

Ген. Николай Столетов

Руски военачалник, ген. Завършил Физико-математическия факултет на Московския университет. Участвал в Кримската война 1853-1856. По време на Руско-турската освободителна война 1877-1878 командвал Българското опълчение, ръководил отбраната на Стара Загора и Шипка. Преустроените от С. в кръгова защита опълченци успяват да издържат на непрекъснатите атаки на турците на 11 (23) август, докато пристигне руското подкрепление, командвано от ген. Ф. Ф. Радецки. Възглавявал зимния преход на Балкана и сражението при Шейново.

РУСКО-ТУРСКА ОСВОБОДИТЕЛНА ВОЙНА 1877-1878

Война между Русия и Турция, довела до освобождаването на по-голямата част от българския народ от османско иго и до възстановяването на българската държава. Предизвикана от подема на националноосвободителните движения на Балканите (въстанието в Босна и Херцеговина 1875-1878, с което започва т. нар. Източна криза, Старозагорското въстание 1875, Априлското въстание 1876 в България) и широкото обществено движение в тяхна подкрепа. Целта на Русия била да подпомогне революционното движение в стремежа си да засили своето влияние на Балканите и да премахне някои не-благоприятни за нея последици от Кримската война 1853-1856.

Русия положила усилия за уреждане на Източната криза по дипломатически път. За целта по нейна и на Англия инициатива била свикана Цариградската конференция 1876-1877. След нейния неуспех войната станала неизбежна. На 3 (15) януари Русия сключила съглашение с Австро-Унгария, осигурявайки си нейния неутралитет, но на много висока цена - анексирането на Босна и Херцеговина от Австро-Унгария. През март Румъния се съгласила да пропусне свободно руските войски през нейна територия. На 11 (23) април Русия скъсала дипломатическите си отношения с Турция и на следващия ден - 12 (24) април, в Кишинев Александър II подписал манифест за обявяване на война на Турция. Този път руският император тръгнал със своя народ за избавлението на друг народ - акт, непознат в дългата история на Романови. На циркулярната нота на турския външен министър Савфет Мехмед паша на другия ден след обявяването на войната до западните велики сили да вземат участие във въоръжения конфликт не се отзовава нито една европейска държава. Убедени във военния неуспех на Русия, Англия и Германия изчакват развоя на събитията, а поради сключеното на 3 (15) януари споразумение с Русия Австро-Унгария е принудена да пази неутралитет. Румъния застанала на страната на Русия и нейните войски започнали активни военни действия през август. В началото на юни руската Дунавска армия (190 000 души) била съсредоточена на левия бряг на р. Дунав (срещу 186-хилядна турска армия). На Кавказкия фронт силите също били почти равни. През нощта на 15 (27) юни руските войски под команд-ването на ген. М. И. Драгомиров форсирали р. Дунав при Зимнич. Свищов бил първият освободен български град. За преминаване на Балкана бил определен Предният отряд (в който влизало и Българското опълчение) на ген. Й. В. Гурко, а за обезпечаване на фланговете били определени Източният и Западният отряд. На 25 юни (7 юли) бил превзет Търново, на 2 (14) юли Предният отряд преминал през Хаинкьойския проход (дн. Проход на републиката) Балкана и се насочил към Стара Загора. На 31 юли се завързали епични боеве, в които наред с руските войници и офицери се сражавали и проявили голяма храброст българските опълченци. Предният отряд трябвало да отстъпи пред многочисления враг. Турското командване прегрупирало силите си, а в негова подкрепа дошла от Северна Албания (с помощта на английски параходи, прехвърлена в Дедеагач, а оттам по жп линия Дедеагач - Одрин - Търново Сеймен (дн. Симеоновград) армията на Сюлейман паша. След това русите преминали към отбрана. С това започва вторият период на войната. Западният отряд превзел Никопол, но не успял да превземе Плевен, където от Видин дошъл 15-хилядният корпус на Осман паша. Двата щурма на Плевен се оказали неуспешни. На Кавказкия фронт след първоначалните успехи руските войски също преминали към отбрана. Заради неправилно стратегическо разгръщане на войските и липсата на сведения за противника те загубили завладяното, с изключение на гр. Ардахан. През август руските войски и българските опълченци на Шипка след героични боеве удържали позициите (вж Шипченска епопея). Това е едно от двете най-решителни сражения в цялата освободителна кампания. Чутовната храброст на опълченците спасила цялата война. Третият щурм на Плевен отново завършил с несполука. Руското командване разбрало, че войната сега ще се реши при Плевен, и затова пристъпило към блокада на града, която завършила на 28 ноември (10 декември) с капитулацията на турския гарнизон. Осман паша заедно с цялата си армия (43 000 души) паднал в плен. След това започнало общото руско настъпление. Започва третият период на войната и началото на военния разгром на Турция. При изключително трудни условия Западният

отряд на ген. Гурко преминал Балкана и на 23 декември 1877 (4 януари 1878) София била освободена. В същия ден започнал настъпление и Южният отряд на ген. Ф. Ф. Радецки при Шейново. В плен попаднала 22-хилядната армия на Вейсел паша. На 3-5 (15-17) януари армията на Сюлейман паша била разбита при Филипопол (дн. Пловдив), а на 8 (20) януари бил завзет и Одрин.

На Кавказкия фронт руските войски също преминали в настъпление и на 1-3 (13-15) октомври турската войска била разбита при Аладжа. След това били превзети Карс и Ерзурум.

На Балканския фронт руските войски достигнали до Сан Стефано (дн. Йешилкьой), на 15 км от Цариград. Враждебната политика на Англия и Австро-Унгария и навлизането на английска ескадра в Мраморно море накарало руското правителство да се въздържа от нахлуване в Цариград. На 19 (31) януари в Одрин турското правителство било принудено да подпише предварителните руски условия, а на 19 февруари (3 март) бил подписан Санстефанският мирен договор 1878. В резултат на Р.-т. о. в. Русия си възвърнала Южна Бесарабия, загубена след Кримската война 1853-1856, присъединила Южна Украйна, Крим, Карската област, Кавказкото черноморско крайбрежие, Югозападна Грузия, северната част на Турска Армения. Сърбия, Румъния и Черна гора станали независими държави. Под натиска на английската и австро-унгарската дипломация и при опасността от избухването на нова война руското правителство проявило склонност към отстъпки. В резултат на войната България била освободена от петвековното турско робство и започнала самостоятелен политически живот и развитие по пътя на капитализма. Възродената държава съдействала за разгръщане на творческите възможности на българския народ, задържани дотогава от чуждото политическо робство.

Във войната Русия дала 200 000 убити, изчезнали, починали и ранени. Същността на този факт не се променя от субективните намерения на царизма, дори след като се допусне, че войната избухва, за да бъдат осъществени експанзионистичните планове на руския царизъм.

Българският народ участва много активно във войната. Наред с Българското опълчение, в хода на войната възникват спонтанно множество въоръжени отряди (с около 35 000 бойци). Тяхното участие с основание се смята за продължение на националната революция, и то вече не като саможертва, а като свещен дълг, като върховна повеля. Участието на българския народ не се ограничава само в съпроводителни акции по време на войната като продоволствена помощ,

разузнавателни сведения, битова и медицинска подкрепа. Българите спомагат за успешното провеждане на много бойни операции и по този начин се превръщат в действена сила, във фактор за спечелване на победата над Османската империя и освобождението на България.

“Турците предават крепостта Никопол” - худ. Д. Оренбургски

Посрещане на руските войски в Търново

БЪЛГАРСКО ОПЪЛЧЕНИЕ

Самостоятелна българска доброволческа войска, която взела участие на страната на руската армия по време на Руско-турската освободителна война 1877- 1878. Инициатор за нейното създаване бил руският ген. Р. А. Фадеев. Неговото предложение намерило гореща подкрепа от страна на Българското централно благотворително общество и славянските благотворителни комитети в Русия, които закупили със свои средства 12 оръдия и голям брой пушки и патрони и ги предоставили на българските опълченци. Началото на Б.о. се поставило на 13 ноември 1876 в Кишинев (Молдова). В него били привлечени главно български доброволци, взели участие в националноосвободителната борба и в Сръбско-турската война 1876. Според плана на руското командване от октомври 1876, първоначалното предназначение на Б.о. било да служи като "Пеши конвой на главнокомандващия княз Николай Николаевич". Най-напред били създадени само три дружини. Напливът от доброволци не преставал и до обявяването на войната през април 1877 в Б.о. били зачислени 7444 бойци и 81 офицери, разпределени в 6 дружини. На 17 април с. г. Пешият конвой бил реорганизиран в Б.о. и за негов командир бил определен руският ген. Н. Столетов. Под ръководството на руски офицери, намиращи се на служба в руската армия, българските опълченци трябвало да преминат и известна военна подготовка. На 6 май 1877 жителите на гр. Самара им подарили бойно знаме, което било връчено на 3. опълченска дружина. От Кишинев военната подготовка на опълченците продължила в Плоещ. Б.о. било включено в състава на Предния отряд, командван от ген. Й. В. Гурко. То участвало в боевете при Търново, Стара Загора и Шипка. Българските опълченци проявили особено голям героизъм при отбраната на Шипченския проход (9-11 август 1877). Въпреки многократно превишаващата ги османска войска заедно с руските войници те не позволили на армията на Сюлейман паша да премине Балкана и да се прехвърли в Северна България. В края на декември с. г. те взели участие и в боевете при Шипка и Шейново, където била разбита армията на Вейсел паша. След подписването на Санстефанския договор 1878 Б.о. било отделено от състава на руската армия и станало основа за изграждането на

младата българска войска.

Текст на опълченска песен

“Героичната защита на Шипка ,август 1877г.”,худ.П.Ковалевски.НВИ

МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ Договори,пактове,споразумения Мирни договори;преговори и примирия

САНСТЕФАНСКИ МИРЕН ДОГОВОР 1878

Договор, подписан между Русия и Османската империя на 19 февр. (3 март). С него се слага кр. на Руско-турската освободителна война 1877–1878. Подписан в градчето Сан Стефано (дн. Йешилкьой). Договорът е прелиминарен – т. е. предварителен, и подлежи на одобрението на останалите Велики сили. С. м. д. съдържа преамбюл, 29 чл. и заключение. Според него освободена България е автономно, трибутарно (плащашо данък), васално княжество със свое народно правителство и войска. Нейната площ е над 170 000 кв. км. В територията на България влизат цяла Северна България без Северна Добруджа, която преминава към Румъния, цяла Тракия без Одринско и Гюмюрджинско и цяла Македония без Солунско и Халкидическия полуостров, които остават за Турция. Така обозначените български граници обхващат територии, близки до определените на Цариградската конференция 1876. Според договора начело на държавата трябва да застане княз, който да бъде избран от народа, утвърден от Високата порта и одобрен от Великите сили. Събрание от избрани български първенци трябва да обсъди и приеме основния закон на страната. С цел подпомагане на българския народ в началните стъпки на неговото държавно управление се предвижда в страната за срок от две години да остане временно руско управление. Османската империя няма право да държи турски войски в Княжеството. Уточняват се въпросите, свързани с наличието на османски държавни, обществени и лични имоти в България. Третира се плащането на годишен данък. С. м. д. санкционира редица придобивки и за др. балкански държави. Румъния, Сърбия и Черна гора узаконяват своята независимост. Румъния получава Северна Добруджа, срещу което отстъпва Южна Бесарабия на Русия. На Сърбия е дадена Нишка област. В о. Крит трябва да влезе в сила Органическият устав от 1868. Босна и Херцеговина получават административна автономия. Урежда се корабоплаването през Босфора и Дарданелите. През тях свободно могат да преминават в мирно и военно време търговски кораби на

неутралните държави. С. м. д. урежда редица аспекти от Източната криза. Увенчава с успех многовековните борби на българите и довежда до възстановяване на българската държава.

Първа страница на Санстефанския мирен договор